

Публікації та повідомлення

СТОРІНКА З ІСТОРІЇ
ЧЕСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ

(Листи Ф. Главачка до В. Гнатюка)

Епістолярна спадщина В. Гнатюка — багате джерело до історії міжслов'янських взаємин кінця XIX — початку XX ст. Особливо тісні стосунки були у вченого з чеськими колегами. Чехи й галицькі українці, споріднені мовою та культурою, з останньої чверті XVIII ст. до 1918 р. перебували у складі єдиної держави — Австро-Угорської імперії, вели тяжку боротьбу за соціальне й національне визволення. Ще у 30-х роках XIX ст. діячі «Руської трійці» М. Шашкевич, І. Вагилевич і Я. Головацький встановили й підтримували тісні контакти з такими видатними представниками чеського національного відродження, як П. Й. Шафарик, Я. Коллар, В. Ганка. З того часу ці зв'язки не припинялись, а впливи мали взаємний характер. Як у 1830-х роках погляди діячів галицького відродження формувалися під впливом ідей Шафарика й Коллара, так у 1890-х роках рух прогресивної чеської молоді розвивався під впливом літературної й громадсько-політичної діяльності І. Франка, М. Павлика та заснованої ними радикальної партії.

Для цієї публікації відібрано листи відомого чеського громадського діяча, дослідника й популяризатора української культури, приятеля І. Франка, М. Павлика і В. Гнатюка — Франтішка Главачка¹. В. Гнатюк був незмінним посередником у зносинах Ф. Главачка з І. Франком, учасником і організатором багатьох спільних заходів, що їх здійснювали українські та чеські прогресивні діячі — активні учасники визвольного руху слов'ян у кінці XIX — на початку XX ст. Листи Ф. Главачка є цінною сторінкою до характеристики чесько-українських зв'язків того періоду, коли взаємовідносини між прогресивними молодими генераціями чеського та українського народів були особливо інтенсивними й плідними.

Весною 1896 р. В. Гнатюк дізнається від М. Павлика про намір Ф. Главачка відвідати Закарпатську Україну, або, як тоді називали, Угорську Русь. У докладних листах до Главачка від 20 та 26 травня 1896 р. Гнатюк подає характеристику політичних, економічних та культурних умов на Закарпатті, накреслює можливі маршрути, називає деяких діячів громадського й культурного руху, зокрема Ю. Жатковича. З цього й почалося листування між Главачком і Гнатюком.

Листи Ф. Главачка від 22 та 29 травня 1896 р. є відповіддю на згадані листи В. Гнатюка; в них молодий чеський вчений просить рекомендувати його Ю. Жатковичу, інформує про час і маршрут своєї подорожі на Угорську Русь. Оскільки на сьогодні ці документи не становлять громадського інтересу, публікація розпочинається з третього листа — від 14 вересня 1896 р.² Подаються листи в авторизованому перекладі з чеської: курсивом виділені слова, що їх Главачек написав українською мовою.

¹ Про Ф. Главачка та його стосунки з галицькими українцями, зокрема з І. Франком, М. Павликом та В. Гнатюком, див.: Ф. Главачек, Мій учитель і друг, «Жовтень», 1956, № 9; його ж, Моя подорож по Закарпатській Україні в 1896 р., «Дукля», 1954, № 4; його ж, Спогади про мої зв'язки з Іваном Франком, в кн.: «3 історії чехословацько-українських зв'язків», Братіслава, 1959; «Франтішек Главачек (До дня народження)», «Дукля», 1966, № 6; «Науковий збірник Музею української культури в Свиднику», вип. 3, Пряшів, 1967; [М. Яценко], Франтішек Главачек, зб. «Слов'янське літературознавство і фольклористика», вип. 4, К., «Наукова думка», 1968; В. А. Моторний, О. Н. Мороз, із листування М. Павлика з Ф. Главачком, «Українське літературознавство», 1969, вип. VI.

² Оригінали листів від 14 вересня та 10 грудня 1896 р. і від 26 грудня 1898 р. зберігаються у відділі рукописів Львівської бібліотеки АН УРСР (архів В. Гнатюка, спр. № 134, відповідно арк. 4—7, 9—10), решта — в Центральному державному історичному архіві у Львові (ф. 309, оп. 1. спр. № 2267, арк. 37—52).

Прага, 14/IX [18] 96

Любий приятелю!

Приємно мені, що Ви під час своєї подорожі й повернувшись додому, не забували мені писати, а ось Вам і відповідь.

Разом з цим листом посилаю Вам «Чеське питання» Масарика і «Чим нехтує життя» Шлейгара. Сподіваюсь якнайшвидше побачити у «Житі і слові» якийсь переклад із Шлейгара, хоч я усвідомлюю, що його стиль взагалі дуже важкий, зокрема ж для перекладання тому, хто є початківцем у чеській мові. Проте не маю нічого іншого відповідного, щоб якраз тепер вислати. Шлейгар — це дуже своєрідна літературна індивідуальність, з особливим розумінням душі, зокрема душі малих, слабких, страждаючих, і душі тварин. Крім цієї книги і численних праць, опублікованих у різних часописах і досі не зібраних, він видав більший роман «Флоріан Білек, мельник з Мишиць», а також «Враження від природи і суспільства». Перша новела в книжці, яку посилаю, тобто «Курча», це взагалі перший його опублікований твір. З'явився десь 7 років тому в одній пражській газеті під назвою «Меланхолійне курча».

Про Масарикове «Чеське питання» не буду Вам писати: я досить про нього розказував. Постараюсь вислати Вам і інші його книжки: «Наша криза», «Ян Гус» і «Карел Гавлічек», що якраз виходять. Та в цей момент їх у мене нема, але сподіваюсь, що швидко їх для Вас дістану.

Ви також бажали деяких етнографічних книжок, не пам'ятаю вже яких, тому прошу мені написати, а я Вам, що зможу, все добуду. Ми вислали до «Академічної» громади «Časopis pokrokového studentstva». Певно, Ви вже його там читали.

Передайте моє співчуття Раковському з приводу його жакхливої сутички з Барвінським; одночасно й сердечне вітання. І не забудьте, — хоч самі, хоч з ним, — обов'язково підготувати нам для нашої студентської газети статтю про руське студентство в останні роки. Щоб тільки була інформативна і давала, наскільки це можливо, картину стану, відносин, переконань і діяльності русинського студентства; про його товариства (також і про москвофільське і про життя в ньому), про ставлення до студентів поляків і москвофілів, професорів польських і руських і т. д. Про все це можна коротко, але так, щоб чеське студентство могло виробити собі деяке поняття про русинське. Будемо Вам за статтю дуже вдячні.

Я читав, що на католицькому з'їзді був якийсь проф. Колесса. Це не був хіба професор університету д-р Олександр Колесса? На це питання не забудьте відповісти.

Повернувшись до Львова, передайте, будь ласка, мій сердечний привіт цілій «Академічній» громаді», особливо Раковському, Підляшечькому, Колессі, Вороному і т. д. і т. д. І прийміть найтепліше поздоровлення від Вашого зичливого

Ф. Главачка.

Р. С. Зі Львова я виїхав до Перемишля, де вже, правда, я не мав щастя; поперше, я трохи захворів, потім я запізно прийшов на збори Товариства народної школи, коли вже було по всьому; радикальний руський мітинг не відбувся. Через ту ж хворість я не міг піти на русинську урочистість, де трохи познайомився б з їхніми життям і побачив би сутичку народовців з москвофілами, які не встали під час співання «Ще не вмерла Україна». Отже, в Перемишлі — абсолютний malheur. Зате в Кракові я знову дещо бачив; тамошнє прогресивне студентство, що має товариство «Zjednoczenie», симпатичне; взагалі, краківське польське студентство значно краще, ніж у Львові. Додому приїхав добре.

Пишу на адресу «Олієво», може, його називають «Оліїв». Але, все-таки, сподіваюсь, що книги і листа одержите.

Ф. Гл.

Прага, 10.XII [18]96

Любий приятелю!

Якраз дописав деякі речі, що мають друкуватися у «Naši době» і сідаю, щоб знову трохи з Вами в листі побалакав. Спочатку про річ, яка нас обох цікавить, — про Угорську Русь. Трохи мені дивно, що Ви не написали мені більше про свою подорож туди. Де були, яких людей найшли, може, якого, подібного до Жатковича, чоловіка? Якщо були в Ужгороді, яке враження зробив на Вас Гебей і т. д.? Що робить Мусянович? Чи все ще настроений проти «фонетики»? Як Сильвай (якщо були у нього) — видасть збірку своїх поезій, як це заповідав у листі, що послав Гебееві, коли я був у нього? Чи не було на Угорській Русі знову якого москаля а Іа Філевич, Петров? Чи не роздавали Ви поміж народом по дорогах яких книжок? Чи не було знову якоїсь пригоди з «не енгедую»? Взагалі, напишіть, які враження звідти винесли. Жаткович тепер, здається, дуже діяльний. Та чи він вже став свідомим українцем (власне, русином)? Чи він уже член Тов[ариства] ім. Шевченка, і т. д.? Я читав у «Ділі» (дякую за число, яке Ви мені прислали) про нього, а також його і Ваші речі в «Етнографічному збірнику», — тішить мене, що вони там є, але, знову ж, питання: чи це вже у Жатковича свідоме русинство? Як то виглядатиме журнал, що

Жаткович хоче видавати? Я читав про нього в «Листку». Що кажуть на це «антифонетики» — Гебей і т. д.?

Все ще дуже шкодую, що не був у Жатковича і не познайомився з ним особисто. Але, незважаючи на це, вітайте його від мене і повідомте, що буду про нього писати і що його речами в «Етногр[афічному] збірнику» цікавляться люди і в Празі. Про «Протест галицьких русинів» згаду в «*Naši době*». Але багато про це писати не можна: у нас вже не справляє великого враження просте вказування на утиски і т. п.; більше враження робить, якщо можна вказати на працю чи то політичну чи культурну тих, до кого ми хочемо викликати симпатію. Саме це я роблю: всюди говорю про культурну та іншу діяльність русинів і цим виправив уже багато поглядів (раніше не прихильних для русинів). Згадка про кілька зшитків «Житя і слова» або «Записок тов[ариства] ім. Шевч[енка]» та ін. дають більше, ніж просте нагадування про утиски, що чиняться русинам. Я готуюсь, між іншим, якнайбільше про це писати, але краще трохи почекаю, щоб мати можливість пізніше писати ширше, з вищого становища й правильно, а не просто так собі, як, наприклад (і Вам, певно, відомий) теолог Свозіл. Він має, правда, добрий намір, але не такі добрі знання; в його статтях багато неточностей, помилок, вони уривчасті, але це краще, ніж коли б не було зовсім нічого.

Ще відносно цього «Протесту»: чому він не був виданий також по-німецькому і по-угорському? Що говорив Жаткович про мій переклад? Зокрема про те, що я писав усюди «*gutének*» (а в нього було «*ogoszok*»)? Отже, на Угорській Русі щось добре народжується; але писати так, як галицький «русин з Унгвару» в одному числі «Діла», думаю, надто оптимістично.

Останній том «Записок товариства ім. Шевч[енка]» зацікавив мене через статтю Кордуби про Само («Перша держава слов'янська»). Я дав його прочитати деяким нашим історикам (і саме тим, які також були антирусинами), тепер вже будуть трохи інше говорити, коли побачать зміст 13 тому «Записок», а також викладачеві університету, історикові Голлу. Коли почую їхню думку, то повідомлю Вас, а Ви, будь ласка, передайте Кордубі, якщо він у Львові, і вітайте його від мене (я познайомився з ним у Відні — він жив разом з Щуратом, певно, буде мене пам'ятати). Скажіть про це, будьте добрі, також проф. Грушевському і передайте йому від мене поклоні. Незабаром буде про це згадка в «*Českém časopise historickém*».

А проф. Масарика цікавить «Житє і слово». Він тепер видав нову велику працю про Гавлічка; я скажу йому, щоб кілька екземплярів послав русинам, також і до «*Академічної громади*».

Якраз сьогодні я дістав листа від Павлика; пише мені, наприклад, що він не бачить «*Naši dobu*», хоч Франко її одержує. З цього і з іншого мені здається, що Павлик і Франко, певно, не зовсім гармонують. Напишіть мені про це, щоб я знав, як тут поводитися. Павлика здоровіть і скажіть, що швидко йому відповім.

Сподіваюсь, що Ви одержали «*Radikalni listy*» з статтею про русинську радикальну партію «*Čas*» з статтями про останні випадки серед студентства. Прикро, що дійшло до таких подій,— вони дуже затруїли студентське життя; правда, вина падає на голови тих, які до цього довели, і прикро, що це були прихильники прогресивної партії, яка декілька років тому будила такі надії! Цим вона довела, що повністю занепала і тепер всі кращі сили від неї відпали. Я вже тепер також не можу писати до «*Radikalnich listu*», стаття про русинів була там останньою.

Що у Вас? Чи «нова» католицька партія не має прихильників серед студентів? Здається, що буде старатись. Цікавить мене «Руслан», хто буде його редактором? «Діло», думаю, вже довго не вдержиться! Зате «Житє і слово», здається, процвітає: зміст дуже гарний, багато дописувачів з України, досить регулярно виходить, але белетристика дуже слабка. Чому також не продовжується відділ критики, як це Франко обіцяв? Я послав Франкові кілька чеських книг, чому про них також нічого не написав? Запитайте, чи він одержав їх (то були поезії Св. Чеха і П. С. Махара). Що робить Вітик, Щурат, Вороний, Копач, Раковський та ін.? Вітайте їх і взагалі усіх знайомих і нехай хто-небудь напише ту статтю до «*Studjentskéhoho sborniku*». Напишіть, чи отримуєте «*Studjentský sborník*» у «*Академічній*» гром[аді] та чи Ви самі одержали з «*Čas*»-ом і мою поштову картку?

Ще хотів би просити Вас про дещо для одного мого колеги, про що Ви могли б дінатись як-небудь у Львові: прізвище руської (російської) письменниці, дружини якогось з варшавських губернаторів, котра видала оповідання «На рубеже», «Старушка», «Ошибка». Сподіваюсь, зможете, і дякую заздалегідь. Що робить Марков у Петрограді? Певно, поїхав по «рублі» на вибори? Досадно, що ті москвофіли все ще не перевелися. Що робить Яворський? Він народовець чи радикал, чи що? З Павликових зауважень до його кореспонденції з Драгомановим виходить, ніби він так і залишився москвофілом.

Ну, наставив я Вам тих запитань, буде мати, що писати; отже, мушу вже з цим кінчати. За відповідь на них дякую Вам наперед і залишаюсь з дружнім привітом.

Ваш Главачек

Здоровіть від мене сердечно також проф. Колесу і його брата Філарета!

Прага, 9/V [18]97

Любий друже!

Напевно вже отримали «Stud[entský] sborník», котрого я послав 5 екземпл. Голубовичеві. Там є його стаття. Дальші числа будемо Вам посилати даром, напишіть, чи Голуб[ович] читає по-чеськи, то будемо посилати і йому. Ваша стаття буде вміщена в календарі десь в кінці цього місяця, то пошлемо Вам декілька екземплярів на роздачу. Обом вам за статті сердечно дякуємо. Я був переконаний, що Ви знаєте «Hrvatska misao», і гадаю, що я Вам уже про неї писав давніше, але після Вашого листа я просив її надсилати. Тепер вже, певно, маєте її і вже прочитали й мою статтю. Відносно вимови ěj, — знайдете її в граматиці, котра друкується як додаток до «Hrv[atska] m[isao]». «Nada», котру Ви для мене дістали, це орган боснійського уряду, але він зумів згуртувати навколо себе багато письменників і досить добре редагується. Серед інших хорватів нема нікого, хто спеціально цікавився б русинами, але один з них хоче цим трохи зайнятися з боку культурного (інші дуже цікавляться радикальною партією), та в нього багато іншої невідкладної праці.

Я дав йому деякі русинські книжки і Ваших «Лірників». Я їх пороздавав, один примірник дав Зібртові, і він про це написав реферат в етнографічному журналі «Česky lid». Казав мені, що дасть мені один екземпляр того номера, де є згадка про «Лірників», але досі не дав; якщо його одержу, пошлю Вам. Тепер я дав Зібртові також статтю про міфи й легенди. 2 зш. «Ж[итя] і сл[ова]» я вже бачив; про Угорську Русь читав уже давніше, але не так докладно, як Ви це подали.

Пишете, що помилились відносно Жатковича, — шкода. Отже, щось у тому було, коли Гебей казав мені, що він (Жатк[ович]) мадяр; і крім того, Ж[аткович] не відповів нічого на мого листа з Ужгорода, в якому я питав, чи маю до нього приїхати. Шкода також, що народний часопис має тут видаватись макаронщиною. Звичайно, іншого не можна чекати, коли редактором є запеклий «антифонетик» Сабов.

Не знаю, чи я вже Вам писав, що хочу до «Hrv[atska] m[isao]» написати статтю про угорських русинів, але скоріш за все, аж після канікул. Статтю про народний рух в Галичині в «Hrv[atska] m[isao]» буде закінчено в цьому (5) числі, а швидко вийде значно довша й обширніша (головно про цілий національний розвиток русинів в цьому столітті) в «Naši době» Масарика.

Франкові до «Ж[итя] і сл[ова]» швидко пошлю статтю кращого з наших молодих критиків Ф. К. Шальди про нову чеську літературу. Він пише її як для «Hrv[atska] m[isao]», так і для «Ж[итя] і сл[ова]», і хоче, щоб було зазначено: «Для «Ж[итя] і сл[ова]» написав...» Я писав Франкові, щоб він вислав мені деякі речі, але не одержав нічого і прошу Вас, щоб Ви їх у Франка взяли й послали мені. Отже: всі брошури «Хлопської бібліотеки» (лише «Як пан біди шукав» не треба) — десь по 3—4 екземпл., далі — програми й виборчої відозви радикальної партії по яких 5 екземплярів (а якщо є досить, то й більше). Думаю, що вийшли окремим виданням «Десять заповідей виборчих», отже, й цього 3—4 екземпляри. По можливості, і деяких давніших брошурок для народу. Потрібне мені це для хорватів, котрі цим цікавляться, тому що хочуть мати приклад для своєї дальшої праці*. Крім того, я потребував би для своєї статті і виборчі брошури польської людської партії (якщо які-небудь вийшли), і був би Вам дуже вдячний, коли б Ви мені їх добули, як також, по можливості, відбитку з «Записок тов[ариства] ім. Шевченка» праці Будзиновського «Аграрні відносини», певно, Паньківський Вам би це дав. Напишіть мені також, будь ласка, адресу Будзиновського. Чи вже виходить «Право»?

Як тільки буде відкладено теперішнє засідання парламенту, хочу запросити Окуневського і Яросевича до нас у Прагу. Сподіваюся, що прийдуть, адже зовсім не важко поїхати з Відня через Прагу. А тут їх сердечно привітали б всі ті люди, яким гидка теперішня баденофільська політика молодочехів. Як тільки я цю думку висловив, зразу багато людей прийняли її з радістю. Як хто зі Львова буде їм писати, хай їм про це нагадає.

З сердечним привітом всім знайомим, а особливо Вам

залишаюсь Ваш Главачек

Прага, 14/V [18]97

Дорогий друже!

Вчора я читав у «Kurj[erze] l[wowski]», що Франко вийшов з редакції. Я давно чекав цього, після з'їзду русинських соц[іал]-дем[ократів] йому вже там, певне, було важко. Як будете мені писати, напишіть, чим замінить Фр[анко] втрату платні в «Kurj[erze] l[wowski]» (думаю, що мав там 1.000 зл.).

Тим більше шкода, що він не обраний до парламенту! Боюсь тільки, щоб через це не припинилось «Ж[итя] і сл[ова]». Передайте йому мій сердечний привіт. Чи вже

* Якщо можливо, було б добре й більше екземплярів. Хорвати будуть з цього мати значну користь, досі вони попросту не знали, як взятись за працю між народом.

маєте «Stud[entsky] sbornik»? Що казав Голубович? Чи одержали Ви тоді «Čas» із статтю про Мордовця?

Хай живе уся мила «Акад[емічна] громада»!

Гарячий привіт!

Ваш Главачек

Чи одержали «Hrv[ataska] misao»?

Прага, 27/V [18]97

Дорогий друже!

Якась невдача з цим моїм посиланням Вам речей з Праги — все доходить якось несправно або й зовсім не одержуєте. «Stud[entsky] sbornik» ми послали Голубовичеві на адресу «Акад[емічної] громади» (я був би послав Вам, але думав, що Вас ще не буде у Львові), а саме 5 екз. Отже, це лиш вина пошти, що він їх не одержав. Завтра у нас експедиція 2-го числа, і пошлю все на Вашу адресу. «Hrvatska misao» знову не дійшла до Вас через неакуратність нашої адміністрації. Також те знаю певно, що я домовився, щоби Вам, «Акад[емічній] громаді», Франкові та ін. послалось, і був переконаний, що посилається, а тим часом наша адміністрація цього не робила. Але тепер я влаштував, щоб Вам посилалось, і, певно, заки одержите цей лист, у Вас в руках вже будуть всі числа «Хорватської думки» з хорватською граматикуою, котра Вам вичинить вимову і т. д. Хоч не знаю, чи вона Вас повністю вдовольить: писав її не філолог.

Що торкається «Českého lidu», то д-р. Зібрт (його редактор) сказав, що буде Вам його посилати даром; певно, вже його також маєте. В ньому буде для Вас найціннішим, думаю, критична і бібліографічна частина, дуже добре ведена. В «Českém lidu» у Зібрта була важка полеміка з д-р. Полівкою, але взагалі думаю, що Полівка мав рацію, зрештою, прочитаєте це самі.

Полівці Ваші «*Legendi*» дав (він проживає: Виногради, Гавлічкова вул., 41).

Що торкається хорват[ського] фольклор[ного] часопису, то я питав одного, котрий про це добре не знав; виходить журнал «Starohrvatska prosojeta» в Кнірі в Далмації, передпл[ата] 3 зл. річно, але він більше для археології, як для етнографії. Тому почекайте, я ще подав Вам точнішу відомість, бо зараз я забув запитати вдурге, тому що з хорватами тепер постійно говоримо лише про вибори в Хорватії і хвилюємось їх ходом. Якраз сьогодні ми страшенно вражені звісткою, що в одному селі (Бошняці) було під час виборів вбито 29 і поранено 58 людей. Збираємо гроші для сімей вбитих і т. д., то не дивуйтесь, що про це забув. Жахливо проходять ці вибори; вже більше вбитих, як за останніх виборів в Уграх і Галичині разом!

Одночасно з цим листом посилаю Вам також «Čas», де Махар пише про статтю Франка про Міцкевича.

Думаю також (як і Махар), що Франко «переборщив», ще й дуже; але знову ж, на відміну від Махара, думаю (згідно з своїм не надто великим знанням Міцкевича), що Франко мав рацію відносно схвалювання Міцк[евичем] зради задля народу, тобто національного валенродизму; але не погоджуюсь з тим, що Міцк[евич] проголошував зраду всюди, — отже, із заключними висновками Франка. Очевидно, цьому значно сприяло роздратування. Але я, щоправда (знову на відміну від Махара), не виправдовую так зовсім валенродизм, вважаю його неправильним; але тут думаю, що Франко повинен був би це довести аналізом всього духу і світогляду Міцкевича, в статті ж «Zeit»-у він лише поверхово бере окремі персонажі й слова, і стаття справді справляє враження великої поверховості.

Така моя щира думка, і я відверто це пишу; прочитайте це Франкові, але через це все моя дружба до Франка ніскільки не зменшилася. Я рішуче засуджую шовіністичні польські напади; те, що було написано в «Dzien[niku] pol[skim]» це негідне грубіянство, й дивно мені, що Л. Щепанський знизився до такої нападки! «Dzien[nik] pol[ski]» також подав погляд «Času», але пропустив першу частину, так що стаття виглядає зовсім інакше і основна думка дуже міняється! Вже саме тому дайте Франкові прочитати «Čas», а то враження буде зовсім інше.

Я також читав про передмову до «Галицьких образків», але все ще не знаю точно, як вона звучить. Думаю, що це також зрозуміле, але знову ж трохи перебільшене невдоволення русинськими відносинами людини, котра далеко і високо прагне своїм духом.

Чули, що ніби Франко має вступити в редакцію «Extrablatt» у Відні. Але я сподіваюсь, що це неправда, бо втрата такої сили була б жахливою. Вже тому не вірю цьому, що пишете мені про повну надію на дальший вихід «Житя і слова». Коли б тільки це справді здійснилося!

У нас порівняно багато читають; про статтю Певленського про Хелчицького дізналось і читало її дуже багато людей, і тепер є про це схвальна згадка в «Česk[ém] čas[ovis] historickem».

Статтю Шальди вишлю в кінці місяця. Гербен повідомляє листом Махарові, що він має написати автобіографію.

Подібно як і на «Ж[итє] і сл[ово]», у нас звертають увагу на «Записки тов[арист-

ва) ім. Шев[енка], як і на діяльність Товариства взагалі. Про оцінку «Лірників» в «Česk[em] lidu» знаєте: в «Česk[em] Časop[ise] histor[ickem]» була згадка про статтю Кордуби, а проф. Полівка писав про цілу діяльність Товариства вже десь три роки тому в «Naši době», недавно знову в «Časop[ise] histor[ickem]»; я згадав його кілька разів в різних статтях, також говорили про Товариство у статті брненській «Hlid-se»,— гадаю, що взагалі у нас про все це відносно багато знають і цінують. А Франко в своїй статті в «Ж[иті] і сл[ові]» говорить про відгук Ягича і про якісь німецькі оцінки Товариства ім. Шев[енка].

Статті про Угорську Русь і про Буковину написані дуже зрозуміло, і видно з них, яка існує мішанина понять: угорський патріотизм, москвофільство і національне русинство. Дивовижний цей спір про назву; я гадав би, що найкраще було б вживати «русин», а поряд з цим і «україно-русин». Щодо мови, найбільш мені припало б до вподоби, якби прийняли літературну русинську так, як вона вживається в Галичині, і збагатили її угорськими діалектами.

Не знаєте, що казав Жатков[ич], коли я йому в його перекладі «І ми в Європі» кожне ogosz міняв на githén і кожне magyar — на magyarországi-hazafi (якщо він взагалі той мій переклад бачив)? Хто це, той Х.? Скидається, гадаю, на Сабова. Тепер все лаю себе, що не зайшов до Чопея навіть під час свого побуту в Пешті!

Що робить Мустянович? Як він прогресує в національному усвідомленні та поглядах на фонетику? Напишіть мені про «Науку».

Від Франка я ще не дістав брошурок; чекаю їх (я писав Вам про це після Вашого останнього листа на поштової картці).

Окуневський і Яроевич писали мені, що прийдуть до Праги. Вітатимемо їх з ентузіазмом.

Що читали в зимовому семестрі і що зараз Грушевський і Колесса?

З дружнім привітом

Ваш Главачек

Прага, 26/VI [18]97

Дорогий приятелю!

Саме сьогодні, коли висилаю кілька листів, а між ними й для Вас, щасливо дійшов до мене Ваш лист. Тепер знову на деякий час не спроможуся на більшу кореспонденцію, сьогодні їй присвячую цілий недільний післяобід. Звичайно, Ви мені, будь ласка, пишіть, якщо будете чогось потребувати перед від'їздом зі Львова; часу вже не багато, то ж я Вам зразу полагаджу, чи хоч відповім. Зокрема на те, як Вам слід в Хорватії їхати і далі, до русинських селищ; вкажу Вам декого з хорватських друзів, котрі Вас пригостять, так що це Вам не буде багато коштувати, а вони дуже радо Вас приймуть. А якщо вже будете там, то слід буде серед них трохи більше розглянутися. Отже, напишіть докладніше, коли приблизно в яких місцях Ви могли б бути, але про це пишіть швидко, бо хорвати, що тут є, вже скоро від'їдуть.

Щодо хорватського словника, то найкращими були б, хіба, Філіповичів (хорв.-нім), або Поповича (серб.-німецький); скільки коштують, я не міг дізнатися,— перший, певно, десь 3 зл., другий — 4—5 зл. Якщо йдеться про фінансовий стан «Хорватської думки», то він дуже добрий, і передплату посилати не конче, а якщо хочете взагалі що-небудь послати, то 1 зл. або 1 зл. 50 кр. на «Stud[entský] sborník», у нього фінансовий стан не дуже блискучий.

Не писали Ви мені, чи Голубович був вдоволений статтею у «Stud[entskem] sb[orníku]» — я її значно змінив. Ви своєю в «Альманасі» не вдоволені. Ромулю це, хоч я не дивлюся на польську молодь так чорно, як Ви, але я писав це перед випадками з Франком, тепер я вже так не написав би. Вибачте і поясніть це своїм друзям. Сподіваюсь, проте, з моїми додатками про Україну погоджується. Заяву польської соціалістичної молоді я хотів би прочитати. Чи читали Ви в «S[tudentskem] sbor[níku]» статті про польський демократичний націоналізм? Там я пишу про історичну Польщу і Русь, певно, з цим погодитесь. А поза тим ця стаття дуже слабка, винен в цьому не я, згідно з моєю пропозицією, це мав бути лише реферат про «Głos» і «Prz[egląd] ws[zechpolski]», та поскільки редакція хотіла, щоб я його розтягнув, а в мене не було часу багато над ним працювати, він вийшов так слабо.

Я дістав уже «Науку», але тільки від 3 числа, 1 і 2 не маю; якби Ви туди писали, натякнути, будь ласка, щоб мені 1 і 2 числа послали, я їм десь через місяць вишлю передплату. Гадаю, що це добре, що виходить хоча б «Наука», коли не можна було заснувати кращого часопису. Вона навчить народ хоча б читати і одержувати газету, буде пізніше кращий ґрунт для часопису чисто русинського.

Зате тишить мене в цьому відношенні «Праця» Будзиновського. Напевно, буде мати в Буковині добрий вплив. Будзиновський писав мені і я йому; прислав мені також свою «Рільничу продукцію». Я тільки ще добре не розумію тієї підтримки «Праці» «Буковиною». Але, гадаю, це тому, що Маковей зовсім не такий великий новоерист. Спостерігаю це також і з багатьох інших статей.

Ви ще не написали мені, що казав Франко про статтю в «Čas»-і. Що буде ювілей Франка, про це я знаю. Видання його творів було б найпотрібнішим, правда, не-

закінчені речі повинен би Франко викінчити. *Conditio sine qua non*. Я, звичайно, з радістю, в міру моїх сил, приєднаюсь до ювілею і, напевне, багато хто з чехів. На запрошування, щоправда, ще досить часу, але список певних осіб я Вам складу. Кажуть, що мають йому зробити якийсь національний дар — гарний дім. До цього я найгарячіше приєднався б, але чи не буде це надто багато на бідний русинський народ. Сам я хочу, головне, написати велику статтю про Франкову діяльність. Якби мені бракувало якихось його творів, чи я потребував ще якоїсь дати, то звернуся б до Вас, а Ви мені ласкаво пришлете.

Брошурок тепер вже не посылайте; ті два колеги хорвати, що хотіли їх, вже виїхали з Праги, і краще буде вислати аж після канікул, як їх тут буде більше, коли я знов буду з хорватами про них говорити, пояснювати їм програму і т. д. Але якби Ви могли для мене вислати хоча б «Радикали і радикалізм» (скажімо, 2—3 екземпляри), був би Вам вдячний. Я читав дещо з цього в «Гром[адському] голосі», але не все.

Чи ще виходить «Громада»? Також повідомте мені ласкаво Франкову адресу, щоб я міг йому послати статтю Шальди. Шальда з цим дещо заізнився, але він мав багато праці — мусив писати багато великих статей, готувати якісь відчити, а в редакції «*Naušneho slovníku*» також у нього зараз багато праці, тому що він тепер виходить кожного тижня, а раніше лише двотижнево. Але через деякий час пошлю (прямо Франкові).

Із заявою «Академічної громади» про народовсько-москвофільський ювілей погоджуюсь.

Закінчуючи сердечно Вас здоровлю і цілую.

Главачек

Прага, 11/III [18]98

Любий друже!

Закінчуєте свій лист побажанням, щоб я написав Вам якнайбільше, що слушно після такої довгої паузи. Але хоч я з тим все зволікаю, щоб урвати трохи більше часу як на саме писання, так і на концентрацію думок, це ніяк мені не вдається, бо не володію своїм часом так, як раніше, як перед роком. А це тому, що зі мною відбулася дуже важлива зміна якраз десь в той час, коли Ви поїхали до Угорщини: мої обставини раптом погіршилися і змусили мене вхопитися чогось, що дало б певніший хліб щоденний, ніж літературна діяльність людини, яка ще не є надто великим і здібним літератором. Я був змушений поступити десь на службу, і тут трапилось мені місце в банківій установі (єврейській) з дуже довгим і незручно поділений робочим днем (9—1, 3—7^{1/4}). Якщо додасте до цього, що я мусів для цієї нової професії ще багато вчитись (і швидко), значні домашні й особисті турботи, при цьому ще й трохи літературної праці, то, коли залишалася вільна хвилинка, було хоч розірвися (бо всюди мене потребували), — і ось Вам пояснення перерви в кореспонденції; з цієї також причини можу Вам тепер лише зрідка й мало писати. Сподіваюсь, що Ви мені це пробачите. Саме тепер якраз у мене знову несподівані великі клопоти, так що і цей лист не може вийти довгим.

«Етногр[афічний] збірник» одержав і дякую за нього. Пастрнекову критику я читав і хотів на неї звернути Вашу увагу, та Ви вже самі писали мені про неї. Вкажу йому на неправильності, які, очевидно, походять з незнання малоруської літературної мови, що такому філологові вибачити не можна. За Вашими (русинськими) справами я проте не перестав старанно стежити, часописи й т. д. читаю постійно (це, зрештою, вже бачите із закуплення «*Ізмарагду*»). «Літер[атурно]-наук[овий] вістник» також читаю, він досить добрий. Франко все ще робить велику помилку, що відносить Махара до декадентів. Це зовсім неправильно. Махар, правда, був у «Модерні», але вона зовсім не складалася з декадентів, хоч деякі поети з тих, що підписали програму «Модерні», пізніше більше чи менш наблизилися до декадентизму, як Сова, Бжезіна. А Махар зовсім ні, і багато його критичних статей, сатиричні вірші і т. д. спрямовані проти декадентизму, літературного аристократизму та под. (у передостанньому номері «*Naši dobu*» є у Махара вірш і стаття про патріотизм, де він звертає увагу і на Франкову передмову до «Галицьких образків» і на подібність свого погляду з Франковим). Махар саме висувається у нас на першого поета нового ренесансу (що перемагає декаданс), про який тепер у нас багато пишеться і якому прокладає дорогу головню критика. Критику на «Етногр[афічний] збірник» у «Листку» я також читав.

Про Франків ювілей я хотів звісток від Вас тому, що думав, що він буде тепер, в березні (*marti*), і деякі редактори хотіли статей про Франка та його фотографії. Отже, відкладаємо це на листопад; сподіваюсь, що нам Товариство ім. Шевченка позичить кліше Франкової фотографії. Вважалося, що буде ювілей, і тому вийшов, також у моєму перекладі, «*Voas constrictor*», котрого 5 екземплярів Вам одночасно посилаю і прошу дати Франкові й кому вважатимете за потрібне. До листопада, можливо, перекладу ще дещо (якщо буде в мене час) з прози, а якщо знайду якогось поета,

то можна було б перекласти і дещо з Франкової поезії. Твори його і про нього, які вийдуть (про ювілей), звичайно, всі собі закуплю.

«Ізмарагд» одержав і прочитав. По-моєму, це збірка набагато слабша, ніж попередні, і особливо слаба для «Ізмарагду» життя Франка! Сподіваюся, що Франко такого мого судження не візьме за зле (бажаю також, щоб Ви його перед ним не приховували), бо хочу бути цілком щирим і відвертим, особливо тому, що він знає, як високо я ціну його самого, його громадську, літературну та іншу діяльність. Але я не можу інакше, як тільки підкреслити з передмови до «Ізмарагду» (стор. VI, кінець абзацу) — «снаги не стало вилити словами те, що було на серці». Та я не можу цим задовольнитись, бо все маю на думці питання: чому тепер, чому саме тепер «снаги не стало», коли раніше та снага була, чи, як сказано, була більшою (звичайно, це все на мій скромний погляд, котрий не є непомилливим). То ж чому?..

Його щиро людський соціалізм це також і моє переконання і почуття. Читав я Франкову статтю в «Zeit»-і «Die slawischen Brüder». Погоджуюсь з ним (крім деяких дрібніших питань). Стаття в основному правильна, хоч взяті здебільшого лиш зовнішні факти і справа не поглиблена і глибше не опрацьована. Одне мені все ж прийшло на гадку. Франко каже, що, говорячи про «Czechen», про «Polen» і т. д., має на оці пануючу партію і не хоче за її гріхи засуджувати цілий народ. Це правильно. А тому не знаю, чому, слушно обурюючись діями пануючої чеської партії, він в Товаристві ім. Шевченка був проти того, щоб посилались книги бібліотеці Чеського музею, котра якраз є спеціальною бібліотекою славістики і слов'янської літератури і в якій найбільше письменників, бідні студенти і т. д. розшукують також різні русинські книги й часописи. Крім того, музей одержує дуже слабу дотацію (від імперської адміністрації не має нічого, щойно з цього року буде діставати якихось 3.000 зл. річно, що на такий великий заклад, як ложка води в морі), і не може купувати книжок, залишений лише на дари. Думаю, що Франко зробив так або з нерозуміння, або через погану інформованість, і сподіваюся, що надалі не буде противитись висиланню книг музейній бібліотеці (якщо що-небудь висилається Празькій університетській бібліотеці, то слід було б це припинити, бо там мало шукають славістики).

Як я вже згадував, готую на осінь до ювілею статтю про Франка. Сподіваюся, що допоможете мені в цьому, напр. деякими потрібними датоми і т. под. Коли «Академічна громада» видасть що-небудь про Франка або щось його, то нехай мені пошлють, а я по отриманню вишлю за це гроші.

Разом з цим листом посилаю Вам також 10 зл., прошу, щоб Ви мені за них купили і вислали «Житє і слово» 11 рік, зошит 1—5 (IV року «Ж. і сл.»), маю лише 1 і 2 зош., якщо вийшло більше, то мені також, будьте ласкаві, пошліть), і далі: Франко «Зів'яле листя», «Без праці», «Сон Святослава» — всього по 1 екземпляру. Крім того ще: «Програма радик[альної] партії» (по 2 кр.) — 10 екземплярів, Данилович «Програма радикальної партії (вияснення)» (по 5 кр.) — 10 екземплярів, «Радикалі і радикалізм» — 10 екземплярів, «Порабощаємий народ» — 10 екземплярів.

Якщо на це 10 зл. не вистачить, то радо пошлю, скільки для оплати пересилки забракне.

Радий, що Ви були на Україні, і треба було б, щоб туди русини з Галичини більше їздили і щоб самі почали нелегальну працю перевезення нелегальних книг. Бо ж інакше, як інтенсивною нелегальною працею. Україна не скине кайданів.

Якраз сьогодні я читав в «Новом времени» статтю проти старань Мордовця добитися свободи для української мови. Стаття общерусски глупа, нема інших аргументів, як тільки те, що порвалась би общерусская єдність і що русини в Галичині це зняряддя поляків проти росіян. В кінці каже, що це всі розуміють, тільки не якісь Мордовці, Лесі Українки, Олени Пчілки, Вороніє і т. д.

До речі, згадав я приятеля Вороного. Пишіть мені, будь ласка, де він і що робить. Взагалі напишіть дещо про моїх знайомих. Що робить Франко, Павлик, Голубович, проф. Колесса і т. д. Зрозуміло, що всіх їх сердечно здоровлю, особливо Франка, і тим щиріше й сердечніше, чим щиріше говорю йому, де з ним не погоджуюсь.

«Studenský sborník» вже не виходить; тепер у студентському житті криза, надзвичайна диференціація, так що з трьох студентських часописів два припинилися, а один змінив назву.

«Hrvatska misao» перемінилась у «Novo doba. List sjedinjene omladine hrvatske, srpske i slovenačke». Напряма той же і люди ті самі, тільки я, за браком часу, вже не редактор і не можу мати на журнал такого впливу, як минулого року. До журналу приєдналися також серби й словенці, так що він може набути великого значення для цих народів на півдні. Правда, напряма його тепер дуже невизначений. Там представлені всякі відтінки від консерваторів до соціалістів, від панславистів до ексклузивістів. Але тимчасово інакше не можна, а головний напрямок дають все-таки люди, серед тих студентів найкращі й найрозумніші. Я сказав, щоб послали журнал на всі адреси, на які йшла «Hrvatska misao», і дивно мені, що «Novo doba» не маєте. Скажу їм, щоби послали додатково. «Літературно-науковому віснику» посилається, це я знаю.

Брошури про радикальну русинську партію хочу власне для цих хорватів, щоби

по них працювали. Я згадав зараз, що вони якраз хочуть взятися до праці і розпочати із зацікавлення хорватської громадськості хорватами на Угорщині, а особл[иво] — Меджумурця, Беневича і Шоцке. То ж було б добре, якби Ви мені послали для них також по яких 3 екземпл. брошур Охрімовича, Драгоманова й т. д. про Угорську Русь. Якщо у Вас є і більше екземплярів і серйозних статей в журналах про Угорську Русь, то і їх могли б мені послати. Сердечно дякую заздалегідь.

Якщо хорвати в Угорщині прокинуться (припускаю, що їх там лише близько 300 тис.), то це все-таки буде деяка підмога неугорським народностям. А це не буде так важко, бо ж, напевно, у них є якийсь залишок протимадьярського почуття; там виходить також журнал «Neven», редактор якого тримає зв'язок з нашими хорватами. В найбільшому числі «Novo doba» має бути більша стаття про хорватів на Угорщині.

«І ми в Європі» мені не посылайте, маю ще 6 екземплярів вдома і дам їх з останніми брошурами й журналами нашим хорватам.

Непогано було б, якби Ви послали по 1 екз. всіх цих брошур, а також Вашого «Етнографічного збірника» Югославській академії в Загребі. Можете одержати від них в обмін гарні книги проф. Радича, секретаря Академії. «Zbornik za narodni život i južnih slovena»* — видатний етнографічний твір; а ми звернемо увагу проф. Радича, щоб зацікавився Вашими працями, можливо, що це наведе його на думку взятися за етнографічне вивчення угорських хорватів.

«Листок» дістаю, але «Науку» вже довго не отримую, не знаю, чи ще виходить. Ви мене зобов'язали б, якби ласкаво прислали як зразок одне (хоча б) число журналу, що його видає мадьярський уряд для угорських русинів.

Не так давно писав мені зі Львова п. Гіяд[ор] Стрипський, листові якого я був дуже радий, але, на жаль, через нестачу часу не можу з ним вступити в кореспонденцію. Поздоровляйте його гаряче від мене і вибачтесь за те, що я йому не відповів. Повідомте йому про початок акції в справі угорських хорватів, він, певно, буде цьому радий.

Що робить угорський фонд? Чи трохи працюють?

Як бачите, мій лист все-таки трохи розтягнувся. Не шкодить. Адже я писав його два дні.

Очікую від Вас скорих вісток і сподіваюся, що не будете на мене сердиті, що накладаю на Вас ті комісії з книгами і т. д.

Дякуючи заздалегідь за ласкаве полагодження, залишаюсь з сердечним привітом

Ваш Главачек

Прага, 26.XII [1898]

Любий приятелю!

Посилаю Вам також кілька екземплярів тих чисел «Čas»-у, в яких є стаття про Франка. На жаль, я мусив її скоротити, тому що не було в «Čas»-і, в цих останніх номерах річника, досить місця. Не можу ручатися за правильність своїх суджень про деякі Франкові речі, я читав їх вже досить давно, а тепер не мав часу, щоб їх знову прочитати. Якщо в датах я допустив якусь помилку, повідомте мене, будь ласка.

Також прошу, щоб Ви повідомили мені адресу Франка, йому хоче писати проф. Масарик, а також один приятель, який радий був би перекласти «Voia constrictor» на німецьку мову (видав би його, здається, в «Рекламці»).

Також прошу, щоб Ви з «Хлопської бібліотеки» прислали мені по два екземпляри усіх брошур, за винятком «Програми рад[икальної] партії» — її ще маю.

«Спис творів [Івана] Франка» я дістав, дякую Вам. Але там не вказано всього, що з його творів було перекладено на чеську. Я сам переклав «Два приятелі», «Досвітла», «Панцизняний хліб» і ще, здається, деякі менші речі, які там не вказані. Його передмова до «Галицьких образків» теж була перекладена і деякі речі з «Образків», але важко їх розшукати, вони вміщені переважно в соціалістичних часописах. А в давніших часах в різних часописах було перекладено чимало його менших речей і поезій, писаних ще під псевдонімом *Мирон*. У мене був їх список, який я колись склав, але тепер не можу його знайти. Деякі переклади, знову ж, були друковані в різних провінціальних газетах.

Ваша стаття про угорських русинів не могла увійти до останнього числа «Slovanského přehledu» через нестачу місця, але ввійде до наступного. Я перекладу її. Редактор Черни Вас і Франка сердечно вітає.

Що робите? Чи маєте якусь суплентуру, чи живете з літератури? Як ведеться «Літературно-науковому вістнику»? Чи має багато передплатників? Я не отримав саме того номера, де говориться про Франків ювілей. Був би Вам зобов'язаний, якби Ви могли мені його вислати. Очевидно, цей екземпляр загубився в дорозі, досі його не бачив. В празькому ревю «Novy kult» з'явився переклад статті Ландау з «Wage» про Франка.

* Прочитаєте про нього в 3 і 4 ч. «Novo doba» у статті «Veliko djelo».

Будзиновський, як бачу з повідомлень, все ще видає свою бібліотеку. Ким він в Чернівцях? Знову касиром? Яке тепер його ставлення до радикальної партії?

Не маю Вашої адреси, тому знов пишу на Товар[иство] ім. Шевченка і прошу, щоб Ви мені у скорій відповіді повідомили свою адресу.

На цьому сердечно поздоровляю Вас, Франка, Павлика, Паньківського і т. д., і т. д. і залишаюся Ваш

Фр. Главачек

Прага, Карлова пл., 6

ПРИМІТКИ

До листа від 14 жовтня 1896 р.

Цей лист є відповіддю В. Гнатюкові, який тоді повернувся з літньої експедиції в район Ужгорода та Східної Словаччини.

Томаш Масарик (1850—1937) — чеський політичний діяч і філософ; у 1882—1914 роках — професор Празького університету. Пізніше, як ідеолог великої чеської буржуазії і президент Чехословацької республіки, проводив реакційну внутрішню політику, вороже ставився до Радянського Союзу.

Йозеф Шлейгар (1864—1914) — відомий чеський письменник. Виступав з критикою капіталістичного суспільства.

«Академічна громада» — товариство студентів-українців Львівського університету, в діяльності якого брали активну участь також викладачі університету — українці. 1897 р. головою цього товариства був обраний В. Гнатюк.

Іван Раковський (нар. 1874 р.) — один із закарпатських «будителів», український природознавець, дійсний член НТШ; тоді — студент Львівського університету. Очевидно, Главачек має на увазі його сутичку з Євгеном Барвінським на зборах, присвячених заснуванню товариства «Академічна громада».

«...на католицькому з'їзді був якийсь проф. Колесса...» — мається, напевне, на увазі скликана О. Барвінським в жовтні 1896 р. нарада, на якій обговорювалося питання про заснування української партії католицького напрямку. У листі від 25 вересня того ж року В. Гнатюк відповів, що О. Колесса на цьому з'їзді не був, бо «він не такий побожний, щоби туди пхався»³.

Адольф Підляшецький — чиновник, депутат австрійського парламенту. «...Вороному і т. д.» — йдеться про Миколу Вороного, тоді студента Львівського університету.

«Товариство народної школи» — йдеться про «Towarzystwo szkoły ludowej» malheur (франц.) — нещастя, біда, невдача.

До листа від 10 грудня 1896 р.

«Naše doba» — чеський журнал, заснований Т. Масариком у 1893 р. після припинення виходу «Athenaeum»-а.

Віктор Гебей (помер 1897 р.) — протоієрей кафедрального храму і управитель єпархіальної канцелярії в Мукачеві, москвофіл. Брав участь у літературному русі на Закарпатті.

Омелян Мустянович — знайомий В. Гнатюка, писар Ужгородської консistorії, письменник москвофільського напрямку.

Іван Філевич (1856—1913) — проф. Варшавського університету, автор праць з історії України, зокрема Галичини, а також з історії та етнографії Закарпатської України.

«Чи не було знову якоїсь пригоди з «не енгедую» — «нем енгедні» (угорськ.) — не дозволяти. Очевидно, Главачек має на увазі якусь сутичку В. Гнатюка з представниками угорської місцевої влади під час етнографічної експедиції останнього.

«Я читав у «Ділі»... про нього, а також його і Ваші речі...» — тут згадується стаття В. Гнатюка «Юрій Жаткович» («Діло», 1896, № 263), а також «Замітки етнографічні з Угорської Русі» Ю. Жатковича та праця В. Гнатюка «Лірники» («Етнографічний збірник», 1896, т. II). Ю. Жаткович планував з початком 1897 р. розпочати видання популярного сільськогосподарського журналу для селянства, про що згадувалось у одній статті, надрукованій «Листком» (№ 22 за 1896 р.).

«Про «Протест гал[ицьких] русинів» згадую...» — йдеться про виступ «І ми в Європі. Протест галицьких русинів проти мадярського тисячоліття» («Жите і слово», 1896, т. V, кн. 1), авторами тексту якого були І. Франко і В. Гнатюк.

³ Листи В. Гнатюка зберігаються в особистому архіві Ф. Главачка; тут і далі цитуємо їх за машинописною копією.

Юзеф Свозіл — студент духовної семінарії в Оломоуці, яку пізніше залишив, до чого спричинилося й знайомство з творами І. Франка.

Rutepok (угорськ.) — рутенці, русини, тобто українці; ogoszok (угорськ.) — руські, тобто росіяни.

«...галицький «русин з Унгару» — очевидно мається на увазі вміщена в № 261 «Діла» за 1896 р. кореспонденція з Ужгорода, в якій перебільшуються успіхи українського відродження на Закарпатті.

«...Зацікавив мене через статтю Кордуби про Само...» — йдеться про статтю М. Кордуби «Перша держава слов'янська» (ЗНТШ, т. XIII, стор. 1—20); Само (Самон) — ім'я першого правителя цієї держави.

Ярослав Голл (1846—1929) — дослідник середньовічної історії Чехії, автор ряду монографій.

«Чи «нова» католицька партія не має прихильників серед студентів?» — йдеться про засновану О. Барвінським партію «Християнсько-суспільний союз», орган якої газ. «Руслан» почала виходити в 1897 р.

Семен Вітик (нар. 1876 р.) — член соціал-демократичної партії, депутат австрійського парламенту.

Іван Копач — викладач тернопільської та львівської гімназій, автор праць у галузі шкільництва й педагогіки.

Іосип Марков (1850—1910) — галицький журналіст, москвофіл, редактор «Пролому», «Червоної Русі» та інших москвофільських видань.

Юліан Яворський (1873—1937) — історик літератури і журналіст, один з найактивніших діячів москвофільської партії в Галичині. З 1908 року — приват-доцент Київського університету. Після Жовтневої революції виступав з антирадянських позицій.

До листа від 9 травня 1897 р.

Сидір Голубович — студент Львівського університету, голова «Академічної громади» після В. Гнатюка; пізніше адвокат, у 1918 р. секретар юстиції в уряді ЗУНР.

Ченек Зібрт — чеський історик, етнограф, бібліограф, редактор журналу «Česky lid».

Франтішек Шальда (1867—1937) — прогресивний чеський літературний критик, професор Празького університету. В 1928 р. передав редагований ним журнал «Творба» чеським комуністам.

«...польської трудової партії» — мається на увазі заснована в 1895 р. в Галичині польська партія «Stronnictwo ludowe».

«Чи вже виходить «Право...» — такий часопис у Галичині не виходив.

Теофіль Окуневський (нар. 1858 р.) — адвокат, депутат австрійського парламенту, пізніше член Національної ради ЗУНР.

Роман Яросевич (нар. 1862 р.) — лікар, громадський і політичний діяч, депутат австрійського парламенту. Друкувався в журн. «Жите і слово», в австрійській соціал-демократичній пресі.

До листа від 14 травня 1897 р.

«Čas» з статтю про Мордовця?» — йдеться про статтю самого Ф. Главачка.

До листа від 27 травня 1897 р.

«...Говоримо лише про вибори в Хорватії» — маються на увазі вибори до органу хорватського краєвого самоврядування.

«Л. Щепанський знизився до такої нападки» — мається на увазі груба, лайлива стаття другорядного польського поета Л. Щепанського під назвою «Гайдамака» («Dziennik polski», 1897, № 133), спрямована проти згаданого в листі виступу Франка.

Ян Гербен (нар. 1857 р.) — чеський журналіст і письменник реалістичного напрямку. Багато писав на теми з народного життя.

Magyar — угорець, угорський; magyarországi-hazafi (угорськ.) — угорський патріот.

«Статті про Угорську Русь і про Буковину» — йдеться про статті В. Гнатюка, одна з яких — «Rusini v Uhrach» — була опублікована в перекладі Ф. Главачка журн. «Slovansky přehled» (1898, № 5, 9).

Ласло Чопей — український письменник і філолог, вчитель гімназії в Будапешті. Редагував підручники для українських шкіл Закарпатської України, склав українсько-угорський словник (1883).

«Наука» — двотижневик москвофільського напрямку, що видавався в Ужгороді з 1897 р.

«Від Франка я ще не дістав брошурок...» — пізніше Ф. Главачек їх одержав і передав хорватським друзям.

До листа від 26 червня 1897 р.

«...До русинських селищ» — йдеться про фольклорно-етнографічну експедицію В. Гнатюка до Бачки (нинішня Воеводина в Югославії).

«Праця» — двотижневик, який виходив у Чернівцях у 1897 р. під редакцією В. Будзиновського і згодом об'єднався з «Громадським голосом».

«Громада» — часопис радикальної партії, що виходив у Коломиї в 1896—1897 рр. під редакцією К. Трильовського (пізніше редактор «Громадського голосу»).

До листа від 11 березня 1898 р.

Франтішек Пастрнек — чеський бібліограф і філолог-славіст, зокрема досліджував мову українців Закарпаття.

«Читав я Франкову статтю...» — згадується стаття Франка про польсько-чеські взаємини («Die Zeit», № 178 за 1898 р.).

«Порабощаемый народ» — видана безіменно редакцією журналу «Жите і слово» брошура Б. Грінченка.

«...Щоб самі почали «нелегальну працю...» — у грудні 1897 р. В. Гнатюк з Києва писав Ф. Главачкові про те, що наддніпрянські українці в національно-культурній роботі орієнтуються лише на легальну діяльність, в той час як інші, навіть малочисленні нації Росії, головну увагу приділяють нелегальній роботі⁴.

«Я читав в «Новом времени» статтю проти старань Мордовця добитися свободи для української мови» — йдеться про анонімну замітку без заголовку у названій газеті від 25 лютого (9 березня) 1898 р., де Д. Мордовець звинувачується в тому, що ставить питання «про якісь утиски, що їх зазнає малоросійська мова».

Муджумурець, Беневич, Шоцке — назви населених пунктів Угорщини.

Анте Радич (1868—1919) — хорватський політичний діяч, історик, етнограф. «...Одне число журналу, що його видає мадярський уряд для угорських русинів» — «Недья», видавалася в 1898—1918 рр. в Будапешті міністерством сільського господарства Угорщини.

До листа від 26 грудня 1898 р.

«...В яких є стаття про Франка» — мається на увазі стаття Ф. Главачка про І. Франка з нагоди 25-ліття літературної та громадської діяльності останнього («Čas», Прага, 1898, №№ 50—51).

«...Видав би його, здається, в «Рекламці» — йдеться про популярне видавництво «Reclams Universal-Bibliothek» у Лейпцігу. Згаданий переклад повісті «Boa constrictor» німецькою мовою був зроблений приятелем Ф. Главачка К. Геблїхом і надрукований у віденській соціал-демократичній газеті «Arbeiter Zeitung».

«...З'явився переклад статті Ландау» — йдеться про присвячену І. Франкові статтю С. П. Ландау, передруковану з віденського журналу «Die Wage» (1898, № 34).

«...Будзиновський... все ще видає свою бібліотеку» — йдеться про видавництво «Універсальна бібліотека» в Чернівцях, засноване В. Будзиновським і Д. Лукіяновичем.

Подали Р. БІГАНСЬКИЙ, Є. ГУМЕНЮК

м. Львів

⁴ Див. про це: Ф. Главачек, Спогади про мої зв'язки з Іваном Франком, у зб.: «З історії чехословацько-українських зв'язків», стор. 632.

років, що їх розробили інститути спільно з науковими радами.

Важливою формою координації наукової роботи є залучення викладачів кафедр вузів до роботи над комплексними темами за планами академічних установ. Гуманітарні кафедри вузів стали постійними рецензентами праць, що виконуються академічними установами.

Діяльність бюро відділення в минулій п'ятирічці була спрямована на дальший розвиток наукових досліджень в галузі гуманітарних наук, підвищення ефективності, забезпечення виконання планів науково-дослідних праць. Особлива увага приділялась підготовці до відзначення 100-річчя з дня народження В. І. Леніна, розгортанню досліджень, пов'язаних з критикою буржуазних ідеологічних концепцій, стану роботи над найважливішими комплексними темами, питанням планування, видавничої діяльності, підготовки наукових кадрів тощо.

Аналізуючи наукову діяльність установ відділення в минулій п'ятирічці, доповідач підкреслив, що недоліки в розвитку суспільних наук, відзначені на XXIV з'їзді КПРС і XXIV з'їзді КП України, характерні і для гуманітарних наук. Зокрема, у доповіді було наголошено на низькій ефективності використання наукових кадрів, особливо докторів наук, недоліках і прорахунках у плануванні та організації науково-дослідного процесу. Незважаючи на те,

що академічні установи покликані розробляти магістральні напрями науки, розв'язувати найскладніші проблеми, структурні відділи інститутів, що, як правило, охоплюють цілі галузі науки, не завжди зосереджували свої зусилля на написанні капітальних праць. Суттєві недоліки наявні і в справі координації наукових досліджень, яка на сучасному етапі ще нерідко зводиться до епізодичних контактів з вузами.

Успішне розв'язання проблем, які впливають з історичних рішень XXIV з'їзду КПРС і XXIV з'їзду КП України, відзначив доповідач, матиме велике значення для практики комуністичного будівництва і, зокрема, для формування комуністичного світогляду нашого народу.

З доповідями про стан координації наукових досліджень у різних галузях гуманітарних наук виступили: *І. О. Дзевєрін* (літературознавство), *М. А. Жовтобрюх* (мовознавство), *В. Г. Бойко* (фольклористика та етнографія), *В. Д. Довженко* (мистецтвознавство).

У обговоренні доповіді взяли участь *Г. Д. Вервєс*, *Л. С. Паламарчук*, *М. М. Гордійчук*, *Ю. Г. Гошко*. З промовою на загальних зборах виступив віце-президент АН УРСР академік АН УРСР *І. К. Білодід*.

М. ГОНЧАРУК

ВІДЗНАЧЕННЯ 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ В. М. ГНАТЮКА

12 травня 1971 р. відбулося урочисте засідання Відділення літератури, мови та мистецтвознавства АН УРСР, присвячене 100-річчю з дня народження академіка АН УРСР Володимира Михайловича Гнатюка.

Засідання вступним словом відкрив член-кореспондент АН УРСР *М. Є. Сиваченко*. Він наголосив на величезному значенні наукового доробку В. М. Гнатюка. В. М. Гнатюк є видатним збирачем і публікатором народної творчості, вдумливим і глибоким теоретиком у галузі фольклористики та етнографії, організатором наукової фольклористичної роботи, літературознавцем, мовознавцем і перекладачем. *М. Є. Сиваченко* схарактеризував внесок, що його зробив В. М. Гнатюк в українську культуру, підкреслив величезне наукове значення й актуальність його спадщини.

З доповіддю «В. М. Гнатюк — видатний український вчений-народознавець» виступив доктор філологічних наук *О. І. Дей*. Характеризуючи життєвий і творчий шлях

вченого, доповідач, зокрема, наголосив, що у своїй науковій, фольклористичній роботі В. М. Гнатюк майстерно поєднував історико-порівняльне вивчення фольклору з соціологічним підходом до його аналізу. *О. І. Дей* зупинився також на дружніх стосунках В. М. Гнатюка з видатними українськими і російськими культурними діячами того часу, зокрема на великій творчій дружбі видатного вченого з *І. Франком* та *М. Коцюбинським*. Значний внесок зробив В. М. Гнатюк і в розвиток всеслов'янської фольклористики, всебічно сприяв зміцненню творчих зв'язків української фольклористики з фольклористикою братніх слов'янських народів, знайомив світову громадськість, зокрема слов'янські народи, з культурою і побутом українського народу. *О. І. Дей* наголосив на важливості і необхідності дальшого вивчення величезної наукової спадщини В. М. Гнатюка, яка збагачує радянську фольклористику важливими теоретичними положеннями.

Ю. П.

* * *

22—23 травня ювілейні торжества з нагоди 100-річчя з дня народження академіка АН УРСР В. М. Гнатюка відбулися на Тернопільщині, батьківщині вченого. Сюди прибули науковці з Києва, Львова, Івано-Франківська. Відділення літератури, мови та мистецтвознавства АН УРСР, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, Тернопільський краєзнавчий музей та Етнографічно-меморіальний музей В. Гнатюка у с. Велесневі організували ювілейну наукову республіканську конференцію, присвячену 100-річчю з дня народження В. Гнатюка. Конференція відбулася 22 травня в Будинку культури м. Монастирська. Її відкрив вступним словом секретар обкому КП України С. П. Нечай. Він говорив про роль В. Гнатюка в історії української культури, розповів про життя трудящих сучасної ордену Леніна Тернопільської області.

На конференції було заслухано і обговорено вісім доповідей і повідомлень, у яких висвітлювалася різнобічна наукова діяльність В. Гнатюка. Старший науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР М. Т. Яценко зупинився на питаннях взаємозв'язків і співпраці В. Гнатюка й Івана Франка. Про творчу дружбу В. Гнатюка з М. Коцюбинським і М. Горьким говорив у своїй доповіді професор Львівського університету М. Ф. Матвійчук. «В. Гнатюк і деякі питання текстології» — тема доповіді члена-кореспондента АН УРСР М. Є. Сиваченка. Питанням народної демонології в дослідженнях В. Гнатюка присвятив свій виступ доцент Тернопільського педінституту В. П. Андрієвський. Наукові праці В. Гнатюка про побут українців Галичини й Закарпаття проаналізувала старший науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН УРСР В. А. Маланчук. В. Гнатюка як дослідника давньої української літератури схарактеризував у своїй доповіді старший науковий співро-

бітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР О. В. Мишанич. Про роль В. Гнатюка у розвитку діалектологічних досліджень на Україні говорив науковий співробітник Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР А. М. Залеський. Працівник Львівського центрального історичного архіву О. Л. Купчинський зробив доповідь на тему «В. Гнатюк у львівських архівних матеріалах».

В обговоренні доповідей взяли участь завідувачі відділами Інституту фольклору, мистецтвознавства та етнографії ім. М. Т. Рильського О. І. Дей, Н. С. Шумада, директор Львівського етнографічного музею Ю. Г. Гошко, вчителька Тернопільської середньої школи № 10 Л. М. Нечай. Ю. Г. Гошко, зокрема, розповів про відзначення 100-річчя В. Гнатюка у Львові. З вітальним словом до учасників конференції звернувся перший секретар Монастирського РК КП України Я. М. Сорока. Для учасників конференції силами художньої самодіяльності району було дано концерт.

23 травня ювілейні торжества продовжувалися у с. Велесневі, рідному селі В. Гнатюка. О 12 год. дня біля музею В. Гнатюка відбувся мітинг. На трибуні — члени республіканського ювілейного комітету, представники партійних, радянських і громадських організацій. Перший секретар Монастирського райкому партії Я. М. Сорока звертається до присутніх і запрошує відкрити пам'ятник В. Гнатюку. Спадає біле полотнище, і на подвір'ї виростає бронзове погруддя В. Гнатюка. Автор пам'ятника скульптор Лука Біганіч. На мітингу виступили С. П. Нечай, О. І. Дей, М. Ф. Матвійчук, директор Буцацької середньої школи ім. В. Гнатюка М. В. Борицький, голова велеснівського колгоспу «30-річчя Жовтня» М. В. Лапка, учениця велеснівської восьмирічної школи Лариса Провальна. Учасники мітингу оглянули експозицію музею В. Гнатюка.

О. М.

ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

14 травня 1971 р. Відділення літератури, мови та мистецтвознавства АН УРСР провело наукову сесію, присвячену 100-річчю з дня народження видатного українського новеліста В. С. Стефаніка.

Відкрив сесію академік АН УРСР І. К. Білодід. Творчість В. Стефаніка — це одне з найвищих досягнень світового художнього слова ХХ ст., підкреслив він. Її сила і значення — в гостроті порушених соціальних проблем, у правдивому глибокому відтворенні духовного світу га-

лицького селянина-трударя. Високий мистецький рівень, ідейна наснаженість новел В. Стефаніка ставлять їх поряд з кращими зразками світової літератури. І. К. Білодід наголосив, що симпатії письменника завжди були на боці Радянської України: тут він мав ширих друзів, тут видавалися його твори. Як і С. Тудор, О. Гаврилюк, Я. Галан, П. Козланюк, Василь Стефанік був також «зачарований на Схід». Всі свої рукописи В. Стефанік заповідав Академії наук УРСР; зараз, як відомо, архів